

24.3.2017

EOAK/1106/2017

valtiovarainministerio@vm.fi

Anna.Gau@vm.fi

Viite: Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö 16.2.2017 (VM/1069/00.01.00.01/2016)

ASIA: Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi valtion virkamieslain ja turvallisuusselvityslain muuttamisesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi

Valtion virkamieslain 8 c §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 1 momentti, josta nykyistä selkeämmin ilmeni viranomaisen velvollisuus varmistaa nimitettävän luotettavuus. Säännöselvityksen mukaan viranomaisen on nimitysharkinnassa käytettävissään olevin keinoin varmistettava, että nimitettävä henkilö on nuhteeton ja että hänellä ei ole virkaan kuuluvien tehtävien asianmukaista hoitoa vaarantavia sidonnaisuuksia ja että hänellä on muutoinkin edellytykset hoitaa tehtävänsä luotettavasti. Saman pykälän 2 ja 3 momentissa säädettäisiin edelleenkin nykyiseen tapaan siitä, että tietyissä tilanteissa virkaan nimittämisen edellytyksenä on, jos valtioneuvoston asetuksella niin säädetään, että virkaan nimitettävä on saanut turvallisuusselvityslaisessa tarkoitettua henkilöturvallisuustodistuksen.

Edellä mainitun 1 momentin tarkoitus ei perusteluidensa (s. 30) mukaan olisi luoda viranomaiselle velvollisuutta hakea turvallisuusselvityksen laatimista säännönmukaisesti aina, kun se lain mukaan on mahdollista. Toisaalta totean, että selvityksen hankkimiseen nimitettävän luotettavuudesta ja nuhteettomuudesta muulla tavalla lienee käytännössä verraten rajalliset mahdollisuudet, koska luonnoksen perusteluissa todetulla tavalla henkilön taustasta ja sidonnaisuuksista voidaan hankkia tietoja vain laissa säädetyissä tapauksissa ja laissa säädetyllä tavalla. Tämä selittää osaltaan sitä, että luonnoksen perusteluissa on mainittu vain niukasti esimerkkejä muista keinoista, joilla nimitettävän luotettavuus ja nuhteettomuus voitaisiin ehdotetussa 8 c §:n 1 momentissa edellytetyllä tavalla varmistaa. Tällaisina on mainittu nimikirja, johon merkitään nimikirjalaisissa säädetyt rangaistusta koskevat tiedot, ja yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain mahdollistama luottotietojen tarkistaminen eräissä tapauksissa.

Todettakoon, että viimeksi mainitun lain lähtökohta on (4 § 1 mom.), että työnantajan on kerättävä työntekijää koskevat henkilötiedot ensi sijassa työntekijältä itseltään, muussa tapauksessa työntekijältä on

hankittava suostumus tietojen keräämiseen. Suostumus ei kuitenkaan ole tarpeen silloin, kun viranomainen luovuttaa tietoja työnantajalle tämän laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi tai kun työnantaja hankkii henkilöluottotietoja tai rikosrekisteritietoja työntekijän luotettavuuden selvittämiseksi.

Jos viranomainen päättää ehdotetun 8 c §:n 1 momentin mukaisen veloitteensa täyttääkseen pyytää nimitettäväksi aiotusta henkilöstä turvallisuusselvityksen, merkitykselliseksi nousee se turvallisuusselvityslain lähtökohta, että turvallisuusselvitys voidaan laatia vain selvityksen kohteen nimenomaisella suostumuksella. Tällöin herää ensinnäkin kysymys, miten nimittävän viranomaisen tulisi menetellä, jos nimitettäväksi aiottu eli siis pätevimmäksi jo arvioitu henkilö ei anna suostumustaan selvityksen tekemiseen tai peruuttaa sen. Toiseksi herää kysymys, miten nimittävän viranomaisen tulisi menetellä, jos suostumus selvitykseen saadaan mutta selvityksestä ilmenee jotakin nimittämisen kannalta ongelmallista.

Näitä kysymyksiä ei havaintojeni mukaan ole lakiluonnoksen perusteissa enemmälti pohdittu. Se on kuitenkin tuotu esiin (s. 30), että 8 c §:n 1 momenttia ei ole kirjoitettu nimittämisedellytyksen muotoon, koska henkilön luotettavuuden arviointi perustuu aina erilaisiin hänen aikaisempaa toimintaansa ja taustaansa liittyviin tietoihin, joiden perusteella ei voida täysin ennakoida henkilön tulevaa käyttäytymistä. Totean myös, että turvallisuusselvityslain 42 §:n 1 momentin lähtökohta on, että turvallisuusselvitys ei sido sitä, jonka käyttöä varten se on laadittu.

Nimittäminen ei siten edellä todetun perusteella käsittääkseni estyisi automaattisesti pelkästään siitä syystä, että hakijan luotettavuutta tai nuhteettomuutta ei ole nimenomaisesti kyetty selvittämään eli käytettävissä olevaa keinoa siihen ei ole ollut, tai että suoritettu selvitys osoittaisi jotakin ongelmallista nimitettävän taustoissa. Viimeksi mainituissa tilanteissa nimittävällä viranomaisella lienee kuitenkin velvollisuus vielä kuulla nimitettäväksi aiottua ennen nimitysratkaisun tekemistä sen selvittämiseksi, voivatko kyseiset ongelmalliset tiedot lopulta muodostua lopullisen nimityksen esteiksi. Tämä asia ansaitsisi mielestäni kuitenkin tulla jatkovalmistelussa vielä lähemmin arvioiduksi.

Kysymyksenalaiseksi jää jatkovalmistelua kaipaavalla tavalla mielestäni myös se edellä jo ensiksi esittämäni kysymys, miten nimittävän viranomaisen tulisi toimia silloin, jos suostumusta turvallisuusselvityksen tekemiseen tai muuhun suostumusta edellyttävään tiedonhankintaan hakijan taustoista ei ylipäättään anneta. Kyse on ennen muuta siitä, voiko tällä seikalla olla itsenäinen merkitys henkilön luotettavuuden ja nuhteettomuuden arvioinnissa jopa niin, että pätevimmäksi arvioitu hakija voitaisiin sivuuttaa vain kyseisen suostumuksen puuttumisen takia, vai onko viranomaisella tällaisissakin tapauksissa kuitenkin velvollisuus pyrkiä vielä selvittämään hakijan luotettavuutta ja nuhteettomuutta muilla käytettävissä olevilla suostumuksesta riippumattomilla keinoilla ja niin, ettei suostumuksen antamatta jättämistä tur-

vallisuusselvitykseen tai muuhun suostumuksenvaraiseen tietojen hankkimiseen voitaisi käyttää perusteena henkilön nimittämättä jättämiselle.

Mielestäni jatkovalmistelussa tulisi siis vielä pohtia, olisiko virkamieslain 8 c §:ään mahdollista ottaa nimitysharkintaa ohjaava säännös niiden tilanteiden varalle, joissa nimitettäväksi aiottu eli ansioitunein hakija ei anna suostumustaan turvallisuusselvityksen hankkimiseen, tai turvallisuusselvityksestä ilmenee joitakin hänen luotettavuuttaan vaarantavia seikkoja (vrt. esim. yhdenvertaisuuslain 12 §:n 1 momentti). Vastaavasti tulisi pohtia, olisiko näiden tilanteiden varalle tarpeen ottaa lakiin joitakin menettelyllisiä säännöksiä (mm. hakijan kuulemisesta).

Turvallisuusselvityslain 42 §:ään ehdotetun lisäyksen osalta esitän harkittavaksi, voisiko viranomaisen kiinnittää hakijan huomiota muuhinkin kuin vain ulkomaansidonnaisuuksista tekemiinsä säännöksessä tarkoitettuihin havaintoihin. Säännöksen perusteluista ei ilmene, miksi ulkomaansidonnaisuudet ovat tässä suhteessa eri asemassa kuin muut sidonnaisuudet.

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos

Mikko Sarja

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä